

ROVANIEMI LIIKKUU - Rovaniemen kaupungin liikuntaohjelma 2022

Toimenpideohjelma

VISIO 2030

Rovaniemellä on Suomen monipuolisimmat liikuntamahdollisuudet.

MISSIO

Kuntalaisten fyysisen aktiivisuuden lisääminen ja liikunnanharrastamisen tukeminen

Sivistyslautakunta päätti (5.11.2020, §159), että liikuntajohtajan johdolla arvioidaan päättyvän liikuntapoliittisen toimenpideohjelman ja liikunnan toimenpidesuunnitelman toteutumista sekä laaditaan uusi liikunta- ja urheilupoliittinen toimenpideohjelma, joka ottaa kantaa myös kilpa- ja huippu-urheilun elinvoimavaikutuksiin ja sisältää konkreettisen toimenpidesuunnitelman.

Ohjelmatyössä käytetään seuraavia käsitteitä:

- yläkäsite:
 - fyysinen aktiivisuus, liikkuminen: fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan kaikkea lihastyötä, joka suurentaa energiankulutusta lepotasosta
- alakäsitteet:
 - arkiliikunta: arkiliikunnalla tarkoitetaan kaikkea arjessa tapahtuvaa liikkumista, kuten työ-, koulu-, ostos- ja harrastusmatkoja.
 - liikunta: liikunta on tarkoituksella tehtyä, säännöllistä fyysistä aktiivisuutta, jonka tarkoituksena on voi olla kunnon kohottaminen, terveyden parantaminen tai pelkästään liikunnan tuottama ilo ja nautinto
 - urheilu: kilpailuun perustuvaa, organisoitua vapaa-ajan liikuntaa; kilpaurheilu
 - huippu-urheilu: kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa, mukaanlukien ammattilaisurheilu

Liikkuminen on ihmisen **biologinen perusominaisuus** ja välttämätöntä elimistön toimintakyvylle ja säilymiselle terveenä. Riittävä määrä liikettä luo lähtökohdat inhimillisesti hyväksi koetulle elämälle terveenä ja toimintakykyisinä niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti tarkasteltuna. (Vasankari & Kolu 2018.)

Liikunnalla on ihmiselle **itseisarvoinen merkitys**. Jokaisella ihmisellä on oikeus saada nautintoa, mielihyvää ja positiivisia kokemuksia liikunnasta. Oikeus liikuntaan kuuluu kaikille jo perustuslain nojalla osana sivistyksellisiä perusoikeuksia. (Valtioneuvosto 2018).

Liikunta on myös **välttämätön edellytys** lasten ja nuorten terveelle ja turvalliselle kasvulle ja kehitykselle. Liikunnan merkitys terveydenhuollossa tulee entisestään vahvistumaan väestön ikääntyessä, jotta ikääntyvä väestö voi asua mahdollisimman pitkään kotona laitoshoidon sijaan. (Valtioneuvosto 2018)

Liikunnan myönteiset vaikutukset ovat tyypillisesti lyhytaikaisia, päiviä ja viikkoja kestäviä. Liikunnasta ei siksi ole hyötyä "kuureina" tai muuna satunnaisena toimintana. Terveiden ylläpitämiseksi liikunnan on oltava säännöllisesti toistuvaa, koko ihmisiän yli jatkuva elämäntapa. (Terveyskirjasto 2018.)

Liikunnan **välinearvoilla** viitataan liikunnanharrastamisen myönteisiin vaikutuksiin. Liikunnalla on runsaasti myönteisiä vaikutuksia fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen terveyteen. Liikunnan harrastaminen auttaa nukkumaan paremmin ja parantaa koettua elämänlaatua sekä kognition eri osa-alueita, kuten muistia ja ongelmanratkaisukykyä. Liikunta auttaa myös hallitsemaan stressiä ja vähentää ahdistuneisuutta. (THL 2020.)

Tuoreimmassa FinSote-tutkimuksessa (2020, N=892 henkilöä) terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus on Lapissa 58,9 %. Iän, sukupuolen tai koulutustason mukaiset erot ovat varsin pieniä. Rovaniemellä terveysliikuntasuositusten mukaan liian vähän liikkuvien osuus kuntalaisista on 54,8 %. Koko maassa vastaava osuus on 60,9 %.

Vähäisen liikkumisen ja liiallisen istumisen haitat realisoituvat kansantaloudellisena kustannuksina erityisesti sairaanhoitomenojen, työkyvyttömyyden, sairauspoissaolojen ja ennen aikaisten kuolemien osalta. Suomessa kustannusten on arvioitu olevan vuosittain vähintään 3 miljardia euroa. (Vasankari & Kolu 2018.) Liian vähäisestä liikunnasta aiheutuu laskennallisesti noin 550€ vuotuiset kustannukset asukasta kohti. Lasku on yli viisinkertainen verrattuna esimerkiksi kuntien liikuntatoimen nettokustannuksiin. Rovaniemen kohdalla kunnan asukkaiden **liikkumattomuuden kustannuksiksi** voidaan siis arvioida vähintään 36 miljoonaa euroa; jopa 85 miljoonaa euroa (Suomen Olympiakomitea 2021).

Timo Aron (2020) mukaan **elinvoima** kuvaa alueen kasvun osatekijöitä ja menestystä. Vetovoima kuvaa, kuinka houkutteleva ulkopuolisten näkökulmasta. Pitovoima liittyy sisäpuolisten – asukkaiden ja alueella toimivien – tyytyväisyyteen. Lumovoima taas on jotain erottuvaa ja ainutlaatuista, elämyksiä tai WAU-efektejä.

Kuntalain (410/2015) 1 §:n mukaan “kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.” Monipuoliset liikuntapalvelut (liikuntapaikat, ohjatun liikunnan tarjonta, elinvoimainen kansalaistoiminta) kohentavat kunnan elinvoimaisuutta toimimalla veto- ja pitovoimatekijöinä. Lappilaista lumovoimaa parhaimmillaan on luontoliikunta ja selkeät vuodenajat. Lumovoimaa tarjoavat myös kilpa- ja huippu-urheilutapahtumat, jotka voivat luoda merkittäviä aluetalous- vaikutuksia.

Liikuntamatkailun **taloudellinen vaikutus** Rovaniemellä on tällä hetkellä yhteensä noin 10 M€ / vuosi. Rovaniemen liikuntamatkailu on pääasiassa urheilumatkailua: osallistumista urheilutapahtumiin ja urheilun harjoittelutoimintaa. Rovaniemellä vieraileva suomalainen maksullisessa majoituksessa yöpyvä matkailija kuluttaa rahaa keskimäärin 150 euroa yötä kohden. Suurin kulutus kohdistuu juuri majoitusmenoihin. Ulkomaalainen matkailija kuluttaa Suomessa mukaan keskimäärin lähes 120 euroa yötä kohden. (Satokangas 2015.)

Liikuntalain (390/2015) mukaan **kunnan tehtävänä on luoda yleiset edellytykset liikunnalle paikallistasolla**. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle:

- 1) järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen;
- 2) tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta; sekä
- 3) rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja.

Hallituksen esitys liikuntalaiksi (HE 190/2014) täsmentää näitä kunnan tehtäviä:

Liikuntapalveluja voidaan järjestää kunnan omana palveluna, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä tai ostaa palvelut yksityiseltä palveluntuottajalta. Lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä tärkeässä roolissa ovat liikunta- ja urheiluseurat. Lasten ja nuorten lisäksi kohderyhmiä ovat opiskelijat, työikäiset aikuiset, ikäihmiset, maahanmuuttajat ja soveltavan liikunnan ryhmät, kuten erilaiset vammaisryhmät. Kuntalaisten liikuntapalvelujen järjestämisessä on huomioitava myös sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat henkilöt ja lapsiperheet.

Kansalaistoiminnan tukeminen voi olla järjestöavustusten jakamista ja kunnallisten liikuntatilojen käyttövuorojen maksuttomuutta tai subventointia yhdistysten järjestämässä liikuntatoiminnassa.

Kunnan tulee huolehtia väestön omatoimisen liikunnan olosuhteiden edistämisestä. Tehtävän toteuttamisessa kunta voi hyödyntää eri tavoin toteutettuja kumppanuusmalleja. Rakennettuja liikuntaolosuhteita tarvitaan erityisesti sisäliikuntalajeille, eri lajien tarpeisiin sekä ulkokentille ja ulkoilureiteille. Sisäliikuntapaikoista yleisin on koulujen yhteyteen rakennettu liikuntahalli, jota käytetään eri kohderyhmien tarpeisiin koulu- ja vapaa-ajalla. Kevyen liikenteen väylät ovat suosituin ja käytetyin liikuntapaikka, ja niiden avulla edistetään myös kuntalaisten arjessa tapahtuvaa liikuntaa. Kevyen liikenteen väylien rakentamisessa korostuu poikkihallinnollinen yhteistyö.

Edellä mainittujen tehtävien toteuttamisen kunnassa tulee tapahtua eri toimialojen yhteistyönä sekä kehittämällä paikallista, kuntien välistä ja alueellista yhteistyötä sekä huolehtimalla tarvittaessa muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista.

Hallintokuntarajat ylittävä yhteistyö on keskeistä liikunnan edistämiseksi. Kunnan eri toimialojen poikkihallinnollinen yhteistyö mahdollistaa sen, että liikunnan asema vahvistuu osana kuntien hyvinvointi- ja terveystalitiikkaa sekä strategista kehittämistä. Liikunnan huomioiminen osana kunnan yleistä strategista kehittämistä on vaikuttava keino edistää liikunta-aktiivisuutta laaja-alaisesti. Terveyttä ja hyvinvointia edistetään kunnassa tehokkaimmin eri toimialojen yhteistyönä.

Kunnan tulee kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalaissa säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Kunnan tulee arvioida asukkaitensa liikunta-aktiivisuutta osana terveydenhuoltolaissa tarkoitettua terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä.

Kunnan hoitaessa laissa mainittuja tehtäviä kunta ei toimi kilpailutilanteessa markkinoilla, ellei niitä toteuteta liiketoiminnallisin tavoittein ja perustein.

Eduskunnan hallintovaliokunnan (HaVM 10/2013 vp) mukaan **kunnilla on harkintavalta päättää**, missä laajuudessa ja millä tavoin palveluja järjestetään. Näin ollen Liikuntalaki on eräänlainen puitelaki, joka antaa kunnille väljät raamit päättää, mitä ja miten liikuntaedellytyksiä luodaan. Samalla tämä tarkoittaa, että kuntien on pystyttävä määrittämään:

- mitkä ovat yleisiä edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle?
- miten huomioidaan ei-kuntalaisten liikuntatarpeet (esim. vieraspaikkakuntalaiset, ulkomaiset matkailijat)?
- miten suhtaudutaan huippu-urheilun vaatimuksiin?

Liikunnan ja urheilun käsitteet menevät usein sekaisin. Lainsäädännön näkökulmasta liikunta ja huippu-urheilu ovat erillisiä käsitteitä. Kunnan päätehtävä on yleisten edellytysten luominen kunnan asukkaiden liikunnalle (ja liikkumiselle).. Liikuntalain mukaan huippu-urheilu ei ole liikuntaa; Liikuntalain mukaan siis huippu-urheilun tukeminen ei ole kunnan tehtävä. Kunta voi toki tukea huippu-urheilua esim. elinvoimaisuusperusteilla.

Liikuntalaki antaa siis kunnalle harkintavallan päättää liikuntapalvelujen järjestämisen tavat ja laajuudet. Liikuntalaki ei velvoita kuntaa järjestämään yksittäiselle kuntalaiselle tai kuntalaisista koostuvalle ryhmälle näiden haluamia palveluja; eikä kunta pystykään toteuttamaan kaikkia kuntalaisten yksittäisiä toiveita.

HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Tällä halutaan varmistaa kuntien aktiivinen toiminta asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi myös sote-uudistuksen jälkeen. Kannustin on suunniteltu otettavan käyttöön vuoden 2023 alusta, jolloin kunnille jaetaan ensimmäisen kerran uudistuksen jälkeinen valtionosuus.

HYTE-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattoreiden mukaan Rovaniemellä on kehitettävää kahdessa asiassa:

- Vaikutusten ennakkoarvioinnin (EVA) käyttö vakiinnutetaan kunnassa. Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat lautakuntapäätösten vaikutusten ennakkoarviointiin (EVA). Vaikutusten ennakkoarviointiprosessissa on kuultu kuntalaisia. EVA-arviointi otetaan käyttöön lautakunnan alaisten palvelujen suunnittelussa.
- Kunnassa toimii poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä.

TEAvisari tuo esille kunnan toimintaa kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista. TEAvisarin mukaisesti Rovaniemellä tulisi ottaa käyttöön **tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma** sekä **päätösten ennakkoarviointi (EVA)**. Lisäksi **liikunnan poikkihallinnollista yhteistyötä tulisi kehittää**.

TAVOITE	TOIMENPITEET	TEKIJÄT	AIKATAULU	ARVIOINTI
KAUPUNKI-STRATEGIAAN VAIKUTTAMINEN	*Rovaniemen kaupunki luo monipuoliset mahdollisuudet arkiliikkumiselle, liikunnan harrastamiselle ja urheilulle *Liikunnan ja urheilun itseisarvot ja välinearvot näkyviin kaupunkistrategiaan, hyvinvointisuunnitelmaan ja -kertomukseen	Liikuntajohtaja Hyvinvointiryhmä Konsernihallinto	Kevät 2022	Kaupunkistrategia Hyvinvointisuunnitelma Hyvinvointikertomus
RESURSSIEN LISÄÄMINEN	*Vaikuttaminen talousarvioon (käyttösuunnitelma, investoinnit) *Henkilöressit: liikuntapaikkahoitaja, liikuntakoordinaattori (kuntalaisten aktivointi), uimaopettaja/liikunnanohjaaja *Investointimäärärahat *Liikuntapaikkojen kunnossapidon määrärahat	Liikuntajohtaja Liikuntapaikkamestari	2022 - 2023	Talousarvion 2023 määrärahat Investointisuunnitelma 2022-2032 Henkilöstösuunnitelma
POIKKIHALLINNOLLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN	*Poikkihallinnollista yhteistyötä ja terveyden edistämistyötä koordinoi hyvinvointiryhmä *Määritellään rajapinnat ja vastuut toimialojen, palvelualueiden ja yksiköiden välillä *Sovitaan toimenpiteet eri-ikäisten kuntalaisten liikkumis- ja liikuntamahdollisuuksien kehittämiseksi sekä liikunta-aktiivisuuden edistämiseksi *Liikunnan palveluohjauksen ja liikuntaneuvonnan prosessit saatetaan kaikkien toimialojen tietoon *Vaikutusten ennakoarvioinnin (EVA) käyttö vakiinnutetaan kunnassa: liikkumisvaikutusten arviointi otetaan käyttöön osana ennakkovaikutusten arviointia	Hyvinvointiryhmä Liikuntajohtaja Liikuntakoordinaattorit AVI-hanke (liikunnallisen elämäntavan edistäminen)	Kevät - Syksy 2022	Hyvinvointiryhmä EVA
LIIKUNTAPALVELUJEN PAINOPISTEIDEN TARKENNUS	*Liian vähän liikkuvien aktivointikeinot: viestintä, neuvonta, palveluohjaus, liikunnanohjaus, kouluttaminen, kampanjointi *Liikunnanharrastamisen edistäminen: liikkumis- ja liikuntapaikat, ohjaus- ja neuvontapalvelut, kansalaistoiminnan tukimuodot	Liikuntajohtaja Liikuntakoordinaattorit Liikuntapaikkamestari	Kevät 2022	Liikuntapalvelujen tarjonta

LIIKUNTAPAIKKA- RAKENTAMISEN SUUNNITELMIEN PÄIVITYS	*Monialainen, poikkihallinnollinen liikkumis- ja liikuntapaikkasuunnittelu: Liikuntapalvelujen asiantuntemus mukaan kaavoitukseen, koulu- ja päiväkotisuunnitteluun, liikennesuunnitteluun sekä ulkoilualueiden suunnitteluun *Investoinnit perustuvat tarveselvityksiin tai -kartoituksiin *Kaupungin liikuntapaikkarakentaminen keskittyy laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamiseen (mahdollisuus valtionavustuksiin): liikuntapaikat palvelevat monia liikuntamuotoja ja ovat käytössä ympärivuotisesti *Laaditaan kriteerit erityisistä syistä tuettavalle liikuntapaikkarakentamiselle, ml. yhdistysten liikuntapaikkarakentaminen	Liikuntajohtaja Liikuntapaikkamestari	Kevät- Syksy 2022	Liikuntapaikkojen investointi- ja kunnossapito- suunnitelmat
KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN TUKIMUOTOJEN SELKEYTTÄMINEN JA ERITYTTÄMINEN	*Huippu-urheilun tukimuodot eriytetään/pidetään erillään kuntalaisten liikuntaedellytysten rahoituksesta: tapahtumatuet, yhteistyösopimukset, urheiluakatemia *Laaditaan kriteerit urheilurakentamiselle: mille lajeille luodaan arvokisakelpoisia olosuhteita	Liikuntajohtaja Lautakunnat Kaupunginhallitus Kaupunginvaltuusto	Syksy 2022 - Kevät 2023	Talousarvio 2024-
LIIKUNNAN OHJAUSPALVELUJEN PAINOPISTEET	*Arkiliikkumisen edistäminen *Liian vähän liikkuvien aktivointi *Matalan kynnyksen liikuntatoiminta *Erityiskohderyhmien liikuntatoiminta (ml. soveltava liikunta)	Liikuntakoordinaattorit	Kevät - Syksy 2022	Liikuntapalvelujen tarjonta
KANSALAISTOIMINNAN TUKEMINEN	*Liikuntapaikkojen varausjärjestelmän uusiminen *Käyttäjämaksujen edullisuudesta huolehtiminen *Avustusten kohdistaminen liikuntaohjelman painopisteiden mukaisesti: avustuskriteeristöjen uudistaminen	Tietohallinto Liikuntajohtaja Liikuntapaikkamestari Liikuntakoordinaattorit Hallintosihtööri	2022-2023	Varausjärjestelmä Hinnasto Avustusohjeet

YHDENVERTAISUUS, TASA-ARVO JA YMPÄRISTÖ-VASTUULLISUUS	*Liikuntapalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan kaikkien väestöryhmien tarpeet (mm. ikäryhmät, asuinalueet) *Kaupungille on laadittava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma *Liikuntapalveluiden ympäristövaikutuksia arvioidaan sekä liikuntapaikkojen että muiden palveluiden osalta	Liikuntapalvelut Konsernihallinto	2022-2023	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma
ESTEETTÖMYYS JA SAAVUTETTAVUUS	*Huomioidaan kaikessa toiminnassa: liikuntapaikkarakentaminen, ohjauspalvelut, viestintä *Yhteistyö kokemusasiantuntijoiden kanssa	Liikuntapalvelut	2022-2023	Esteettömyyskartoitukset ja -selvitykset
OSALLISUUS	*Kuntalaisten osallistamistavoista sovitaan Viestintä-, markkinointi- ja osallisuusyksikön kanssa *Liikuntapalvelujen toimintaa kehitetään asiakaslähtöisesti, kuntalaisten tarpeiden mukaan	Liikuntapalvelut	2022-2023	Osallistamissuunnitelma
YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN	*Liikuntalain tavoitteiden mukaisten yhteistyömuotojen kehittäminen: - yhdistykset: seurafooromit, seuraparlamentti; avustusmuodot, ostopalvelut; harrasteliikunnan ja kilpaurheilun edistäminen - hyvinvointialue: terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, liikuntaneuvonta - kansalaisopisto: ohjatun liikunnan tarjonta - liikunta-alan yritykset: verkottaminen, viestintä - liikunnan koulutus- ja tutkimuslaitokset: tiedonhankinta, yhteishankkeet, opinnäytteet - Lapin muut kunnat: verkottuminen, tiedonvaihto - Suomen muut kaupungit: verkottuminen, tiedonvaihto - kansainvälinen yhteistyö: tavoitteellisesti, ei itseisarvoisesti	Liikuntapalvelut	2022-2023	Yhteistyösuunnitelma